

Povest/roman – Cankar je vedno poimenoval drugače- () Martin Kačur je izdana z letnico 1906 (1907), v istem letu je Cankar izdal tudi roman Nina in naslednje leto Finžgarjevo delo Pod svobodnim soncem.

Martin Kačur (življenjepis idealista) je povest/roman razdeljen na 3 dele, vsak del pa na 3 poglavja. Vsak del opisuje drug kraj in okoliščine ter družbo v kateri se nahaja učitelj Martin Kačur.

Obnova

I. del

Zgodba se začne s Kačurjevo premestitvijo v Zapolje (zaradi poskusa ustanovitve bralnega krožka, ljudstvo se v starejših časih ni želelo izobraževati, ker je cerkev temu nasprotovala je bilo to nekaj nesmiselnega in nesprejemljivega), predstavlja pa Kačurjeve idealistične misli in popolno nasprotje zdravnikovih misli, ki je realist. Srečala sta se v gostilni od koder sta se s kočijo napotila v Zapolje. Zdravnik ga je opozarjal pred vsem, govoril mu je naj ne stopi na nobeno stran, ljudje so hudobni, naj se ne drži preveč zase in naj se ne potika preveč po družbi. Svetoval mu je kako naj preživi v Zapolju, a ga je mlad učitelj poslušal le na pol in se njegovih nasvetov kasneje seveda ni držal. V Zapolju se zaljubi tudi v Minko, za katero pa kasneje izvemo, da ima več - oziroma poleg Kačurja vsaj še enega snubca. V Zapolju se je učitelj znašel kar dobro, pogovarjal se je z župnikom (), tudi županom (). Pogosto se je zadrževal v krčmi kjer je v družbi zdravnika neko noč povzročil prepir in pretep, saj je Kačur neizobraženi kmečki družbi dejal: »Eno je nadvse potrebno: učenje, izobraženost! Jaz sem te misli in noben mi je ne more omajati, da je vse naše nesreče vzrok nevednost, neumnost, živalska zabitost in surovost.« Naprej še Kačur pove, da želi ustanoviti bralno društvo, kjer bi se ljudje izobraževali in pogovarjali o knjigah. Medtem pa je izrekel tudi par zmerljivk, ki so užalile predvsem kmete, ki so začeli s preiprom. Naslednje jutro je moral Kačur na pogovor z nadučiteljem in župnikom, kjer sta ga okregala, saj je bil župnik proti izobraževanju ki ni v cerkvene namene. Pogovarjal se je tudi z županom, katerega pa je zanimala njegova ideja o napredku, a le zato, da bi se odrešil cerkve, saj bi z večjo izobraženostjo vedno manj ljudi stalo cerkvi ob strani in župan bi lahko sam vodil svojo vasico. Kačur je še zadnjič odšel obiskat Minko v parku, kjer pa mu je postalo jasno, da čaka nekoga drugega. Kačurja nazadnje vendarle premestijo v Blatni dol in tukaj se začne drugi del.

II. del

Blatni Dol je vse kar takšno ime opisuje, nazadnjaška vas, skrita med hribi, kjer redko posije sonce. Kačurju je bilo zelo težko ostati idealist, sploh zaradi igleda kraja in vonja po hlevu, ki ga je spremljal tudi v izbi. Župan je trdil, da mora otroke vzgajati s palico, ker so preneumni da bi se kaj naučili, naj se vsaj bojijo palice. Ponoči, ko je Kačur spal v svoji izbi je naenkrat zagledal pred seboj obraz njegovega predhodnega tovariša, ki se je od žalosti obesil. Pravil mu je, da tukaj ne bo mogel uresničiti niti sence svojih sanj in da bo na koncu, tako kot je on, umrl od žalosti in samote. Naslednji dan je Kačur v cerkvi opazil žensko, ki mu je postala zelo všeč in zvečer se je napotil v krčmo, kjer je ona živela, saj je bila tam rejenka. Ime ji je bilo Tončka. Takoj sta se drug v drugega zaljubila in se dogovorila, da jo pride ponoči obiskat. Zalotil ju je njen oči, temu pa je sledila takojšnja obljuba poroke brez vsakršne dote. Naslednji dan ga je župnik okregal, češ da ne razmišlja niti kako bo preživel budočo družino. Ferjanu je Kačur napisal pismo in že naslednji dan ga je prišel obiskat. Kačur se mu je potožil, da ne čuti »prave« duševne ljubezni, ampak ga Tončka privlači le fizično. Kačur začne slutiti svoj propad, ki je

povezan prav z premestitvijo v Blatni Dol. Na dan poroke je bila Tončka zelo vesela, kar pa Kačurja ni veselilo, ni maral njenega veselega obraza. Bolj mu je bila všeč ko je ibla slabe volje. Župnik ju je poročil na hitro, a blagoslova jima ni dal in zvečer v gostilni je Kačur hitro odšel v svojo izbo, Tončko pa pustil, naj sama pleše. Ferjanu je rekel, da se je šele zdaj zavedel, da se je ubil. Zgodba se nadaljuje jeseni, ko imata otroka a nista vesela, saj se začne s prepirom in Kačurjevim odhodom v vas. Tam sreča njegovega tasta, ki je bil pijan in se je jezil nanj, da bi jih rad učil kako delati in brati. Iz kasnejšega pogovora z županom lahko razberemo, da je Kačur organiziral še en poskus izobraževalnega društva, in sicer v šoli, ter začel učiti kmete kako naj obdelujejo svoja polja, kar pa je naletelo na velik odpor, češ da oni znajo dobro ravnati sami in ne potrebujejo učitelja in njegove izobrazbe. Župan mu je povedal tudi, kako se je zgodilo prejšnjemu, ki je poskušal učiti ljudi, končal je s prekano glavo. To lahko razumemo kot nekakšna grožnja Kačurju, da naj neha izobraževati ljudi ali pa se mu bo isto zgodilo. Zvečer sledi tudi prepir s Tončko, ki mu očita, da jo vsi preganjajo kakor njega in da ji ni prej povedal, zakaj so ga premsetili v ta kraj, iz katerega bi oba rada čimprej odšla. Dobil je tudi zavrnjeno prošnjo za premestitev, kar je še bolj užalilo Tončko. Ponoči je Kačur sanjal, da ni več nekdo ki poskuša ljudem v Blatnem Dolu pomagati, ampak je postal eden izmed njih, kar ga je tudi zelo razjezilo. Ko je znova zaspal pa je sanjal, da je dobil službo v Zapolju, pod pogojem da trebi zobe županu, nadučitelju, župniku in vsem ostalim višjim uslužbencem. Naslednje jutro je odšel sam v cerkev, kjer ga je župnik po maši pozval v zakristijo ter mu prepovedal, da izobražuje ljudi, saj je star in ne bi mogel prenesti, če bi se Blatni Dol spremenil, saj mu je bilo potrebno veliko časa, da je postal eden izmed teh ljudi. Konec drugega dela pa nam pove le, da so kmetje, ki so se želeli učiti, čakali Kačurja da bi imel uvodni sestanek izobraževalnega društva, a ni prišel, tudi ko je hotel, mu žena ni pustila.

III. del

Tretji del se prične z opisom velike vasi Lazi, 10 let kasneje. Kačur in Tončka imata tri otroke, 10-letnega Toneta, 7-letno Francko in 3-letnega Lojzeka, ki je bil »sivkaste, nezdrave barve«. Kačur začne tudi razmišljati nazaj, kako je postal eden izmed ljudi v Blatnem Dolu, minil ga je ves optimizem, domov je prihajal pijan in z ženo sta se prepirala ter pretepala. Poskušal je biti vesel in poln upanja, a se mu je življenje v Blatnem Dolu preveč poznalo, vedel je, da ni enak kot je bil, ko je tja prišel. Postal je pokoren učitelj, tak ki je všeč oblastem, saj bo naredil vse kar mu naročijo. Prvi dan v šoli, so vsi prijazni do njega, sreča tudi Matildo (Minko?), ki pa mu reče, da se je zelo postaral. Po pogovoru z županom, vidimo, da se je Kačur zelo spremenil. Postal je preveč pokoren in bojazljiv, celo zaželel si je Blatnega Dola, saj je bilo tukaj presvetlo in vse preveč drugačno in veselo. Zvečer se je napotil v krčmo, saj so ga njegovi tovariši zjutraj povabili. Tam se pogovarja, in tudi Matildo poskuša osvojiti, a ga ta odrine, češ da je starec. Zvečer ko se je vračal domov, je opazil pod oknom senco, okno pa se je zaprlo in pri tem zaropotalo. Pod oknom je bil mlad fant, ki ga je Kačur opazil že prej v krčmi. Tončka pa je Kačurju rekla, da ni videl nič pod oknom. Iz tega vidimo, da ga Tončka vara. Kačur sonca ni maral, bilo je presvetlo in ni znal živeti v takem. Najraje bi odšel nazaj v Blatni Dol. Sedaj je bil Lojzek star 6 let, in je komaj shodil, govoril pa ni skorajda nič. Bil je bolan. Kačur razvije zlobo in sovraštvo do žene, bolj ga je privlačila, bolj jo je sovražil in ona je to vedela. Nato pa še mu je učitelj povedal, da imajo novega nadučitelja, Ferjana iz Zapolja, ki je pravi napredek in steber naprednega učiteljstva. To je Kačurja zelo ujezilo, saj ga je sam to naučil. Ferjan je bil največji pijanec, sedaj bo pa nadučitelj. Z Ferjanom sta odšla v krčmo, najprej ga je Kačur videl kot starega prijatelja, sedaj pa naenkrat kot nadučitelja in začel se mu je opravičevati za svoje zastarele metode učenja, ampak drugače ni znal, življenje v Blatnem Dolu ga je popolnoma spremenilo. Zvečer se je Tončka odpravila v

čitalnico, //pogovor z njo, želel jo je zadaviti, tako bi se odrešil vsega plazenja z njo in ne bi bil več neka »cunja«// nekaj časa za njo pa še Kačur, ki so ga v krčmi ustavili na pijači in mu pravili da ne vidi še za ped pred nos – namigovanje na ženino varanje. Kačur je jezen odšel v čitalnico, kjer je poleg Tončke spet sedel mlad fant, ki ga je zadnjič Kačur videl pri oknu. Družba se je preselila v gostilno in tam sta se z Ferjanom prepirala, saj je Kačur zaslužen za ves Ferjanov sloves. Pravi tudi, da mu je on s krvjo nastavil kamen na katerem je zdaj steber naprednega učiteljstva. Nato je Ferjan rekel Kačurju, če ne vidi svoje žene kako pleše, da je tudi sam že plesal z njo in jo poljubil na njegov poročni dan. To je Kačurja zelo razjezilo in odnesli so ga iz gostilne. Spet čez nekaj let se pogovarjata Ferjan in Kačur, in Kačur mu pravi koliko je pretrpel, sedaj pa to sploh ni poplačano, da se vse vrača Ferjanu in ne Kačurju. Ko pride Kačur domov, ostane pri Lojzku, medtem pa je Tončkin ljubimec odšel domov, tudi Kačur ga je slišal in Tončka je najprej zanikala na koncu pa je le priznala, a Kačurju ni bilo več mar, odšel je nazaj k Lojzku, ki pa je tisti večer, pred božičem umrl. Tončka je ob pogledu na mrtvega sina rekla le, kaj zdaj, mrtev je, na posteljo ga daj. Tudi Tonetu ni bilo kaj prida mar, edini ki je žaloval za Lojzetom je bil le Kačur. Tončka pa je medtem k sebi povabila nekega uradnika in ker so bili preglasni in Lojzku niso pustili mirno spati, je Kačur odšel tja in nagnal uradnika ter ozmerjal ženo, češ da je vlačuga ona pa je rekla da je vlačuga zato ker jo je on tako hotel, ponoči je bil žena, podnevi pa je ni več poznal. Zto je začela k sebi vabiti še druge, imeli so jo raje kot on. Nato je odšel, čutil se je svobodnega, kot pred 20 leti. Sinu je rekel še da naj se ga spomni, ko bo on na isti poti in ko mu bo žal da mu ni izrekel ene same ljubeznive besede. V krčmi se je napil, izgledal je vesel pa vendar je pravil da so umrli vsi, tudi žena. Odšel je ven, proti domu in se spotaknil na kamnu. Kri mu je lila čez obraz, tako kot tistemu kovaču, o katerem mu je govoril župan v Blatnem Dolu.

Osebe

Martin Kačur – primerjamo ga lahko z Antigono, oba sta želela nekaj boljšega, vsem sta želela le dobro a ju niso razumeli in na koncu sta oba tudi umrla. Martin je osebno nemočen, povest predstavlja krivičnost družbe, ki ji junak ni kos. V taki družbi nekateri ljudje vedno ostanejo na dnu, nekateri se vzpenjajo, ker so hlapčevski in oportunistični. Ko so na vrhu, izražajo lažno rodoljubje, postavljajo se za vodnike naroda. Kačur je želel neuke ljudi izobraziti, oni pa želje po znanju in razgledanosti niso imeli.

Tončka – že v zgodbi jo spoznamo za hinavko in vlačugo, prizadela je ni niti sinova smrt

Ferjan – najprej pijanec, nekdo ki raje pije kot pa da bi delal ali se boril za boljši svet, na koncu pa pobere vso slavo, ki je pravzaprav pripadala Kačurju

O Martinu Kačurju

Martina Kačurja je Cankar napisal v dobrem mesecu, kar je sorazmerno malo časa za njegovo drugo najobsežnejše delo (1. Na klanecu) medtem ko je živel v delavskem predmestju Dunaja pri družini, kjer se je zapletel najprej s samsko materjo štirih otrok, kasneje pa tudi z njeno hčero, s katero sta se nameravala zaročiti a je zaroka propadla.

Po izdaji knjige Martin Kačur, je dosegla pozitivne kritike, tudi od Finžgarja in razprodali so jo v enem letu. Po tem delu je bil posnet tudi film Idealist –.

Zdi se tudi, kot da je Cankar opisoval sam sebe, kot nekakšna avtobiografija, tudi sam je bil idealist, ljubezen je delil na duševno in fizično. Tudi Kačurjevo razmerje s Tončko se lahko primerja s Cankarjevim razmerjem s Štefko v tistem času, nikoli je ni nikamor peljal, njuna ljubezen je bila omejena le na telesno.

Zapolje je tudi v tem primeru Vrhnika, Blatni Dol je le simbolično ime (SIMBOLIZEM! – osebni propad, nazadnjaška družba, zavračanje), za Lazi pa niso našli resničnega naselje, opredeljujejo ga nekje blizu Borovnice.

Cankarjev jezik je poln pesniških podob, je tudi ritmično oblikovan in poln pesniških podob: podobo svetlobe izraža z belino, prazničnostjo; podoba teme je Kačurjevo duševno stanje. Na koncu prevlada nad podobo svetlobe. Belo-črni kontrast je značilen za zunanji svet in za Kačurjevo notranjost, ki sta si ves čas v nasprotju.

Čas je postavljen v konec 19. stoletja, le tu si je lahko tako predstavljal boj idealista za boljši svet. Povest je navsezadnje ironična, saj bi moral Kačur le malo bolj pozno začeti z idealističnimi idejami, tako bi se mu mogoče izšlo in postal bi nekdo pomemben. Ker je bil prehiter, pa so ga povsod le zatirali. Predhodnik Martina Kačurja je učitelj Krivec (Na klancu), glede na nujnost izobraževanja. Čeprav je podnaslov – Življenjepis idealista, o njegovem prejšnjem življenju (pred prihodom v Zapolje) ne izvemo ničesar. Časovna opredelitev v posamezni vasi.